

Betreft: belangrijkste uitspraken uit de expertsessie dierwaardige veehouderij

16 mei 2024

Geachte senatoren,

Hartelijk dank dat u de tijd nam voor de expertsessie rondom de Wet Dieren en dierwaardige veehouderij. Graag zetten we nog even wat belangrijke uitspraken voor u op een rij.

- Een dierwaardige veehouderij is een enorme kans om meerdere opgaven tegelijk te adresseren. Een kleinere maar dierwaardige veestapel draagt bij aan oplossing voor stikstof, waterkwaliteit, klimaatdoelen, schone lucht. Bovendien levert het op termijn miljarden euro's op en meer Brede Welvaart.
- De huidige veehouderij kost de Nederlandse belastingbetaler jaarlijks 10 miljard euro en welvaart. Ook verliest de veehouderij bij huidig beleid in rap tempo boeren.
- In omringende landen is dierwaardigheid ook een belangrijk thema. Nederland kan een voorloper positie innemen.
- Een dierwaardige veehouderij leidt tot meer sociaal kapitaal op het platteland en meer werkplezier voor boeren.
- Het probleem met stikstof is niet dat dieren die buiten lopen een hogere uitstoot hebben, maar dat we momenteel te veel dieren houden.
- Boeren willen graag bewegen. "Als ik kon, zou ik vandaag stoppen met onthoornen". Maar hebben hulp nodig met een eerlijk speelveld, afzet en vergunningen.
- Het vergunningenstelsel en meststelsel kunnen een stuk simpeler en aangenamer voor boeren en overheden, als we niet meer tegen de ecologische grenzen aan opereren.
- Een stip op de horizon (zoals het Amendement Vestering met einddatum 2040 beoogt) zou helderheid geven en daarmee ook het vergunningenstelsel richting en beweging kunnen geven.
- Alle partijen aan de Hoofdtafel Convenant Dierwaardige Veehouderij vragen om een startbudget van 43 miljoen euro en om een onafhankelijke autoriteit die niet enkel de voortgang bij de boeren bewaakt, maar óók bij de overheid en marktpartijen.

Het aangepaste Amendement Vestering legt de zes principes van de Raad van Dieraangelegenheden in de Wet vast en geeft daarmee helderheid en richting voor alle partijen. Binnen het uitvoeren van de wet kunnen marktpartijen en sectoren afspraken maken met de overheid over voortgang.

Caring Farmers schreef een koplopersplan met dilemma's die opgelost moeten worden om in 2040 het doel te bereiken: naast dierwaardige huisvesting, moet er gewerkt worden aan een dierwaardige infrastructuur. Denk aan korte ketens, dierwaardig slachterijen, fokkerij en transport. Willen we in 2040 een dierwaardige veehouderij realiseren, dan is het belangrijk om snel met deze onderwerpen aan de slag te gaan.

Hanneke van Ormondt
Caring Farmers
hanneke@caringfarmers.nl
0645756529

- Bijlage 1: Oproep Caring Farmers aan bestuurders
- Bijlage 2: speech Max vd Sleen, Ethical Growth 2020

Bijlage 1 - Oproep aan bestuurders: omarm de dierwaardige veehouderij

Dierwaardige veehouderij biedt routekaart uit de stikstofcrisis, verbetert dierenwelzijn en milieu, leidt tot meer Brede Welvaart voor alle Nederlanders en levert uiteindelijk 2 miljard euro op.

- Lees de [Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse](#) Dierwaardige Veehouderij.

Dierenwelzijn wordt een steeds belangrijker thema. In Nederland, maar ook in de landen om ons heen. We begrijpen steeds beter hoe dieren communiceren en dat er geen hard scheidslijn is tussen de emotionele intelligentie van mensen en dieren. Ook weten we inmiddels dat zelfs bijen een bewustzijn hebben en kunnen spelen.

Al sinds 2002 beloven diverse kabinetten een natuurlijker veehouderij en 85% van de Nederlanders wil dit. Wat Caring Farmers betreft is deze omslag een belangrijk onderdeel van een gezond voedselsysteem.

Iedereen heeft te winnen bij een natuurinclusieve dierwaardige veehouderij die past bij Nederlands grondgebied. Het is dé weg uit de stikstofcrisis, dé weg om de veehouderij toekomstbestendig te maken, het geeft meer waardering en biedt kansen. Kansen voor de natuur, voor burgers, voor beleidsmakers maar ook voor boeren! Bij dat laatste bedoelen we niet alleen een grote kans voor akkerbouwers en tuinders, maar ook voor de meeste veehouders. Immers, als we doorgaan op de huidige weg van schaalvergroting en vergrijzing, gaan we door met het verliezen van boeren en vooral veehouders.

De Nederlandse landbouwpolitiek weet al decennia dat de mestberg ergens aangepakt moet worden, maar laat dat na. Met rotregeltje na rotregeltje, waar boeren terecht gek van worden, proberen ze de impact van die enorme mestberg binnen de perken te houden. Maar echt het probleem bij de hoorns pakken durft niemand. De veestapel blijft gigantisch, net als het gebruik van kunstmest en de importstroom van veevoer.

Stikstofcrisis

Caring Farmers ziet in dierwaardigheid een kansrijke route om uit de **stikstofcrisis** te komen. Een integrale route voor meer dierenwelzijn, meer biodiversiteit, minder klimaatimpact en schonere water en lucht. Dat is ook een route die 80% van de consumenten wil en snapt. Maar dan moeten we het wel goed doen.

Het is vooral ook een route waardoor we niet minder maar méér boeren kunnen behouden in Nederland, terwijl het aantal dieren flink slinkt: meer akkerbouwers, meer tuinders, meer gemengde bedrijven. En ja, ook meer veehouders. Want als er géén grote beleidsverandering wordt doorgevoerd, verliezen we met de huidige koers de meeste veehouders door schaalvergroting, gebrek aan opvolger of een verminderde vraag naar **dierlijke eiwitten**. Alle grote supermarkten zetten terecht in op een eiwittransitie van 60/40 naar 40/60. En Nederland staat daar echt niet alleen in. Dit gebeurt ook in de landen om ons heen, net als de toenemende discussies over stikstof en dierenwelzijn.

Voedselzekerheid

Het klimaat is het afgelopen jaar al 1,5 graden opgewarmd, en vooral akkerbouwers merkten dat. In 2023 konden de aardappels niet worden geoogst, terwijl 2022 juist de droogte parten speelden. Voor de voedselzekerheid is het steeds belangrijker dat we efficiënter worden, en dat betekent voedsel produceren voor mensen waar dat kan, en het dier steeds meer uit de keten halen.

De Dierenbescherming en Caring Farmers lieten samen een **Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse** maken. Hieruit blijkt dat de transitie naar een dierwaardige veehouderij de maatschappij meer Brede Welvaart en 2 miljard euro per jaar oplevert. In de opdracht voor de maatschappelijke kosten en batenanalyse werden de volgende uitgangspunten meegegeven:

- houd dieren volgens de laatste wetenschappelijke inzichten over dierwaardigheid,
- behoud zoveel mogelijk veehouders,
- maak de veehouderij grondgeboden (zoveel vee als we van eigen land kunnen voeden),
- betaal de boer een goede boterham zorg voor een marktconform inkomen voor de boer,
- en ga ervanuit dat de consument in 2040 de eiwitbehoefte volgens de Gezondheidsraad invult met 60% plantaardig en 40% dierlijk.

De uitkomst - en dit is natuurlijk een scenario waar er over kunnen praten - is een veestapel met 25 miljoen dieren verdeeld over twintigduizend veehouders met gemiddeld ofwel 11.000 kippen, 80 zeugen met bijbehorende 900 biggen, 65 melkkoeien plus alle bijbehorende kalveren. De gemiddelde Nederlander zal dit een gigantisch grote veestapel vinden voor een klein land met 17 miljoen inwoners. Ook zullen zij bij 11.000 kippen of 800 varkens denken aan een groot en intensief bedrijf.

Veehouderij van de toekomst

Toch zou dit dé dierwaardige, extensieve en natuurinclusieve veehouderij van de toekomst kunnen zijn. Met deze veestapel:

- produceren we wat de Nederlandse markt vraagt om álle Nederlanders van de benodigde dierlijke eiwitten voorzien. Vraag en aanbod zijn op elkaar afgestemd;
- kunnen we kalfjes bij de moeder laten, biggen in de modder laten wroeten en kippen onder de boomgaard laten scharrelen. Dat maakt het werk leuker;
- hoeven we geen veevoer meer te importeren uit de Amazone en is antibiotica nauwelijks meer nodig want de dieren zijn gezond en robuust;
- en, ook erg belangrijk, het biedt een gezond inkomen aan een groeiend aantal akkerbouwers, tuinders en gemengde bedrijven.

De transitie is duur en moeilijk, dat is waar. Maar het levert ook miljarden op. We besparen miljarden aan milieukosten: de stikstofcrisis wordt opgelost, en we halen water- en klimaatdoelen. Ook in de zorg worden miljarden aan kosten bespaard: minder fijnstof en een gezonder dieet leveren de maatschappij geld op. Ervan uitgaande dat de maatschappij een eiwittransitie heeft doorgemaakt in 2040, wordt voedsel voor mensen niet duurder. Wel gezonder voor hetzelfde geld.

Het is ook een transitie die meer plezier geeft, want waar de intensieve veehouderij een toenemend ongemakkelijk gevoel geeft, genieten we allemaal van tevreden dieren.

Oproep aan bestuurders:

- Neem dierwaardigheid gelijk mee als voorwaarde in alle plannen. Laat boeren niet opnieuw investeringen doen in stallen die later toch niet voldoen.
- Zet een stip op de horizon: deze stip helpt vergunningverleners en plannenmakers om de juiste keuzen te maken.
- Ga uit van [de laatste wetenschappelijke inzichten](#) op dierwaardigheid
- Verleen geen vergunningen aan nieuwe stallen of verbouwingen als niet gelijk de stap naar dierwaardigheid wordt gemaakt.
- Ga aan de slag. Voor een dierwaardige veehouderij in 2040, zal nu gestart moeten worden.

- Een aanzienlijk deel van het budget naar de koplopers en early adapters. Zij kunnen met pionierswerk de weg vereffen voor het peloton.
- Werk aan een infrastructuur voor een dierwaardige veehouderij: houdt bijvoorbeeld kleine slachthuizen in ere. En bedenk dat boeren met lokale afzet zorgen voor meer leefbaarheid op het platteland. Caring Farmers formuleerden een [koplopersplan om aan de slag te gaan](#).

BIJLAGE 2: MONDELINGE BIJDRAGE SOCIAAL ECONOMOON MAX VAN DER SLEEN - ETHICAL GROWTH 2020

Geachte voorzitter en senatoren, dank voor uw uitnodiging. Ik ben algemeen econoom en heb 45 jaar werkervaring. Sinds 2012 werk ik als onafhankelijke onderzoeker vanuit mijn eigenbedrijf EthicalGrowth2020. Voorheen was ik directeur van de Stichting Nederlands Economisch Instituut, en Bestuursvoorzitter van Ecorys. Ik ben een expert op het gebied van maatschappelijke kosten-baten analyse en doe sinds 2019 onderzoek naar de perspectieven voor de verdere ontwikkeling van de veehouderij in Nederland.

Ik vind uw uitnodiging eervol, en een grote verantwoordelijkheid. Met mijn positionpaper en deze voordracht probeer ik mijn kennis en inzichten duidelijk toe te lichten.

Laat ik maar meteen de koe bij de horens vatten.

De **nota van wijziging die voor ligt**, gaat – als die door uw 1^e kamer wordt aangenomen-, de m.i. broodnodige transitie naar dierwaardige, toekomstbestendige – veehouderij vertragen, en deels permanent uitstellen.

Het lijkt het doel van de Nota om de intensieve veehouderij sector **te beschermen** tegen de gevolgen van een verbod op dierenleed. Ik citeer de minister: **“Het amendement -Vestering kan leiden tot ingrijpende gevolgen voor de veehouderij. Die gevolgen vind ik zeer onwenselijk, onnodig en wil ik voorkomen”**.

De gevolgen zijn **zeker** ingrijpend. In die veehouderijsectoren waar het dierenleed het grootst is zullen de vereiste investeringen voor de meeste bedrijven waarschijnlijk te hoog zijn om de bedrijfsvoering voort te zetten zonder overheid- of marktsteun. Bijna alle veeboeren zullen hun dierhouderijmethodes moeten aanpassen. Kortom Het gaat vandaag om het voortzetten of afbouwen van de intensieve veehouderij in Nederland.

Dat de minister en de lobby van de intensieve veehouderij ketens dit ongewenst vinden is duidelijk maar is dat terecht? Of is het afbouwen van de intensieve veehouderij juist wél gewenst?

De argumentatie van de minister is m.i. op cruciale punten niet juist/of onvolledig. Zes punten wil ik hier benoemen voor het debat vandaag.

- 1. Punt 1: Dierenleed is geen wisselgeld.** De minister stelt een keuze voor tussen dierenleed en de financiële belasting voor de sector. Zo’n afweging is ethisch verkeerd. Een wettelijk vastgelegd verbod op dierenleed in de commerciële veehouderij, is iets wat de meerderheid van de bevolking wil. Het is een waarde waaraan de sector zich moet aanpassen. Dat dat geld kost is een gegeven. Het is de taak van de minister om te zorgen voor een passend en stevig VTH-stelsel (vergunning, toezicht, handhaving).
- 2. Punt 2: De minister kijkt alleen naar de financiële belasting voor de sector;** naar de kosten en concurrentiepositie van de vlees en zuivel exporterende bedrijven. Maar voor een gebalanceerde afweging moet de minister ook kijken naar de opbrengsten. En niet alleen van de sector maar juist ook voor de samenleving waar de sector zoveel invloed op heeft. Deze integrale benadering is gekozen voor de MKBA DWV die Caring Farmers en Dierenbescherming hebben laten maken. In zijn reactie op deze

studie noemt de minister de integrale aanpak interessant¹, maar hij heeft er verder niets mee gedaan. Dit is jammer en opmerkelijk, want de MKBA geeft het volgende inzicht: **De veehouderij kost de belastingbetaler meer geld dan het de boeren aan inkomen oplevert; en gaat ook nog ten koste van de bredewelvaart ontwikkeling in ons land.**

3. **Punt 3: De kosten worden te hoog voorgesteld.** Los van dierwaardigheid is de verwachting dat een krimp van tenminste 30% onvermijdelijk is om in de toekomst met de veehouderij te opereren binnen de wettelijke kaders die wij samen hebben afgesproken: waterkwaliteit, habitatbescherming, milieu, klimaat, biodiversiteit, en voedselveiligheid. Een deel van de kosten die de minister aan zijn maatregelenpakketten koppelt is dus altijd nodig.
4. **Punt 4: De belastingbetaler betaalt hoe dan ook.** De minister schrijft: *“De risico’s kunnen niet zomaar worden afgewenteld op de belastingbetaler”*. Maar de minister keert zich hieraf van de economische realiteit in Nederland. De schade die de veehouderij sector veroorzaakt is enorm en bedraagt, 10 mld. Euro per jaar. Deze kosten worden niet verhaalt op de boer en zijn ketenpartners en komen ook niet in de consumentenprijs terug. Deze 10 mld. worden natuurlijk wel betaald door de belastingbetaler. Dat gebeurt via hoger ziektekosten- en verzekeringspremies, belastinggeld voor water- natuurherstel en klimaatprogramma’s om de schade door de veehouderij te compenseren; en vele varianten van “subsidies” aan boeren.
5. **Punt 5: De minister creëert nu al nieuwe geitenpaadjes.** Hij is niet consistent. Enerzijds schrijft hij: *aan de hand van wetenschappelijke kennis over de gedragsbehoeften van koeien kan worden gesteld dat het essentieel is dat koeien... ruwvoer ter beschikking hebben en kunnen grazen*. Hij maakt daarvan: Het streven is dat alle koeien weidegang hebben als de omvang van de huiskavel dat toe staat. Dit zou betekenen dat ook na 2040 bedrijven met grotere aantallen koeien (>250 en jongvee) gehuisvest in moderne stallen hun graasdieren permanent weidegang mogen onthouden.
6. **Punt 6: Dierenwelzijn wordt ondergeschikt gemaakt aan de milieukaders.** De minister schrijft: *...Daarnaast is het van belang dat binnen de kaders van natuur, milieu, lucht, water en bodem wordt gebleven. Er mag geen verslechtering plaatsvinden”*. Bij de natuurlijke gedragsbehoefte van melkdieren hoort ook de uitstoot van methaan uit kop en kont en poepen en plassen op het veld. Als dat leidt tot meer milieudruk moet dat opgelost worden door het aantal dieren te verlagen; en niet door ze niet naar buiten te laten gaan.

Geachte voorzitter mijn conclusies zijn duidelijk:

- Het wetsvoorstel actualisering diergezondheidsregels is m.i. een dwaling. Het duidelijke verbod op dierenleed wordt uit de wet gehaald vervangen met “contouren van maatregelen”. Maatregelen waarover een volgend kabinet mag beslissen welke afweging ze gaan maken tussen dierenleed en de kosten voor boer en samenleving. Dit zijn vage kaders waar ondernemers/boeren niet op kunnen investeren. Op deze manier geeft de minister geen duidelijke, haalbare invulling aan dierwaardigheid; blijft de rechtsonzekerheid en blijft het toekomstperspectief voor veel veehouderijbedrijven onduidelijk. Dat kan de bedoeling niet zijn.
- De MKBA DWV bevestigt dat de transitie naar dierwaardige veehouderijsystemen met kleinere veestapels haalbaar is en zo kan worden ingestoken de boeren en de belastingbetalers er alle twee beter van worden.
- Het amendement-Vestering biedt een uitgelezen kans om met de wet in de hand, de nu dominante vormen van veehouderij systemen zodanig te gaan hervormen dat ze geen schade meer veroorzaakt voor Nederland maar weer een sector wordt die een positieve bijdrage levert aan de bredewelvaart ontwikkeling in Nederland. **Een gemiste kans.**

Hoe nu verder? Geachte senatoren ik wens u wijsheid toe bij uw afweging.
